

Stefan Edman är miljökrönikör i *Båtliv*. Han är biolog, föreläsare och författare till drygt 25 böcker om natur och miljö, bland annat *Jorden har feber*, *Solvarv* och *Västkust*. Våren 2008 kom han ut med *MatSmart* — på spaning efter nya goda trender (tillsammans med Bo Thunberg, Gullers) och *Jordens och själens överlevnad*. *Brevväxling från 2018* (tillsammans med Martin Lönnebo, Cordia).

Kärlek till döds –

vårdramatik vid bryggan!

När isvintern 2010 äntligen släpper sitt järngrepp och vattentemperaturen blivit sisådär 8–10 grader börjar det hända saker i båthamnen. Hanarna av den grönskimmrande borstmasken **Nereis virens** sätter igång att leka! Man kan stå där på bryggan och se hur de ringlar runt i vattnet, ofta två, tre dm långa.

Men det bisarra med denna havslevande mask är att den, liksom sina släktingar, saknar utförelselgångar för könscellerna. Så vad händer? Jo, mitt under kärleksdansen sprängs kroppen itu, masken dör – och spermier kommer ut i vattnet. Där avsöndrar de hormoner som maskens hona kan ”smaka av” där hon ligger gömd nere i bottenleran. Snart tar hon sig upp och genomför en erotisk solodans – som slutar med att hennes kropp spricker och släpper ut äggen som då är befruktade!

Sällan har jag hört talas om

märkligare livsöden i naturen.

Men måsar och trutar vet vad som hänt; de samlas nu i flockar för att kalasa på resterna av borstmaskarna.

En annan decimeterstor borstmask heter **Glycera**. Det är grekiska och betyder sötnos, ett till synes egendomligt namn på en varelse av detta slag. Men det har sin förklaring: Masken fångar byten genom att blixtnabbt kasta fram proboscis, ett mordverktyg stort som halva djuret och i spetsen försedd med fyra käkar som påminner om en sockertång (som dock är giftig!).

Havsborstmaskar är ofta rovdjur. En del arter jagar bland tång och stenar eller över mjukbottnarnas sediment. Andra lever nergrävda för att skydda sig mot småfisk. En kubikdecimeter bottensediment kan hysa hundra, kanske tusen individer av olika maskar. De är utrustade med en oerhört känslig seismograf som

registrerar minsta lilla vibration av djur som rör sig på botten ovanför dem. I rätt ögonblick och med kuslig precision skjuter de upp sin proboscis genom sand och lera och fångar bytet.

Alla har vi sett de små vita kalkrören på stenar eller tång. Om röret är trekantigt och några centimeter långt bor **Pomatoceros** därinne. På svenska kallas den trekantmasken. Då och då skickar ut en liten krona med fångsttentakler, för att lika snabbt dra in den igen och stänga till med ett sordinliknande lock. I smala sund med strömt, syrgasrikt vatten finns den ofta i stor mängd.

Om kalkröret bara är 3–4 mm stort och hoprullat som en spiral rör det sig om posthornsmasken, **Spirorbis**. En tredje typ av rörlevande borstmask är **Sabella** som slår ut sin tjusiga solfjäder av fångsttentakler där den sitter på botten från 25 m djup.

Många frågar sig hur det går

till när en sådan krabat bygger sitt eget rör, huset som skyddar den. Forskarna vet svaret:

Det startar med att masklarven slår sig ner på lämplig botten (”settlar”). Upptill har den ett organ som kan sortera partiklarna i vattnet efter storlek, kanske även kvalitet. De små kornen slussas därmed ner längs larvkroppen och klistras ihop av ett segt lim som utsöndras från särskilda körtlar. Så cementeras röret bit för bit, samtidigt som larven sakta roterar runt därinne.

Genom att de är så många arter och individer spelar havsborstmaskarna en avgörande roll för det marina ekosystemet. Både som larver och vuxna utgör de viktig föda för många andra djur. Fiskar knaprar till och med i sig rörmaskarnas tentakler – som sedan växer sedan ut igen! Själva konsumerar maskarna allt från planktonalger till fisklarver och små kräftdjur.

Turtle Marine Wash & Shine

Ett högkoncentrerat rengöringsmedel med Carnaubavax

TURTLE MARINE WASH & SHINE löser effektivt sot, fett, olja och annan svår smuts från gelcoaten samtidigt som Carnaubavaxet ger glans och lyster.

www.turtlemarine.se